

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.3.4>**Тетяна ПОТАПЧУК**

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76000, Україна

ORCID: 0000-0003-1680-6976**Володимир ОНИЩУК**

старший викладач кафедри естрадної музики, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Степана Бандери 12, Рівне, 33017, Україна

ORCID: 0000-0002-1073-5364**Наталія АННЕНКОВА**

в. о. доцент кафедри скрипки, Національна музична академія України імені П.І. Чайковського, вул. Городецького, 1-3/11, Київ, 01001, Україна

ORCID: 0000-0001-6887-66453**Tetyana POTARCHUK**

Doctor Of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at Theory and Methods Preschool and Special Education Department, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1680-6976**Volodymyr ONYSCHUK**

Senior Lecturer at the Department of Pop Music, Rivne State University for the Humanities, Stepan Bandera str., 12, Rivne, 33017, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1073-5364**Nataliia ANNENKOVA**

Associate Professor at Violin Department, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, St. Horodetskygo, 1-3/11, Kyiv, 01001, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6887-6453

ВИКОНАВСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

EXECUTIVE SKILL IN THE CREATIVE DEVELOPMENT OF MUSIC EDUCATION STUDENTS

Дана стаття розглядає важливість виконавської майстерності у професійній підготовці здобувачів музичної освіти. Встановлено, що високохудожнє виконання вокальних творів має суттєвий вплив на слухачів, здатне викликати глибоке емоційне враження та зацікавленість до вокального мистецтва.

У статті розглядаються різні аспекти виконавської майстерності, такі як техніка виконання, виразність, інтерпретація та передача емоцій. Підкреслено, що достатній рівень виконавської майстерності є необхідною умовою для успішного розвитку музичних талантів та забезпечення професійної кар'єри в галузі вокального мистецтва. З'ясовано, що виконавська майстерність є ключовим аспектом у сфері музики, що вимагає глибокого розуміння та відповідних навичок. Виконавець, незалежно від свого музичного інструменту чи жанру, повинен володіти не тільки технікою, але й здатністю передати почуття, емоції та індивідуальність через своє виконавство. Обґрунтовано, що виконавська майстерність є процесом неперервного розвитку, що потребує самодисципліни, праці та відданості музиці. Шлях до музичної вишуканості полягає в удосконаленні технічних навичок, розумінні музичної мови та власному творчому самовираженні. Крім того, виконавець повинен бути відкритим до нових ідей, експериментів та зв'язку зі слухачами. Наведено значення репертуару у підготовці студентів до концертно-виконавської діяльності яке полягає у тому, що крім розвитку їх голосових можливостей, формується художній смак, розвиваються загальні музично-виконавські здібності: слух, ритм, емоційність, артистизм.

Наведені у статті підходи та рекомендації можуть сприяти розвитку виконавської майстерності та досягненню музичної вишуканості.

Ключові слова: виконавська майстерність, творчий розвиток, музично-виконавські здібності, концертна діяльність, здобувачі музичної освіти

This article examines the importance of performance skills in the professional training of students of music education. It has been established that highly artistic performance of vocal works has a significant impact on listeners, can cause a deep emotional impression and interest in vocal art.

The article examines various aspects of performing arts, such as performance technique, expressiveness, interpretation, and conveying emotions. It is emphasized that a sufficient level of performing skill is a necessary condition for the successful development of musical talents and ensuring a professional career in the field of vocal art. It has been found that performance is a key aspect in the field of music that requires deep understanding and relevant skills. A performer, regardless of his musical instrument or genre, must possess not only the technique, but also the ability to convey feelings, emotions and individuality through his performance. It is well-founded that performing skill is a process of continuous development that requires self-discipline, work and dedication to music. The path to musical excellence lies in the improvement of technical skills, understanding of the musical language and one's own creative self-expression. In addition, the performer must be open to new ideas, experiments and communication with listeners. The significance of the repertoire in the preparation of students for concert-performance activity is given, which consists in the fact that, in addition to the development of their vocal abilities, artistic taste is formed, and general musical-performance abilities are developed: hearing, rhythm, emotionality, artistry.

The approaches and recommendations presented in the article can contribute to the development of performance skills and the achievement of musical sophistication.

Key words: performing skill, creative development, musical and performing abilities, concert activity, students of musical education.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з основних вимог, які висуваються суспільством щодо професійної підготовки здобувачів музичної освіти, є достатній рівень їх виконавської майстерності. Високохудожнє виконання співаками вокального твору справляє глибоке враження на слухачів, впливаючи на їхню духовну сферу та викликаючи живий інтерес до вокального мистецтва.

У мистецтвознавчій науковій думці музичне виконавство розглядається як вид діяльності, який є одночасно і способом реалізації знань, умінь, навичок передачі композиторського замислу і форми стилістичного усвідомлення, особистісного емоційно-чуттєвого відображення. Вокальне виконавство, як і взагалі музичне, є репродуктивним і творчим, базується на культурологічному та аксіологічному методологічних підходах, що впливають на формування вокально-виконавської культури і ціннісного ставлення до вокального мистецтва; та передбачає вирішення специфічних вокально-технічних, аналітично-художніх завдань; і включає в себе наступні компоненти: вокально-технічний компонент: сприйняття еталону співацького звучання, вокально-слухове уявлення його та відтворення голосом; усвідомлення якісних характеристик та способів звукоутворення і звуковедення, повторне виконання на репродуктивному рівні, повторне виконання на творчому рівні, повторне виконання у автоматизованому режимі; художньо-образний компонент: усвідомлення емоційно-чуттєвої природи твору, виконавської традиції; формування вмінь семіотично-герменевтичного аналізу тексту вокального твору, виконавської інтерпретації, перевтілення, артистичної і творчої свободи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій з досліджуваної про-

блеми показав, що різні аспекти творчого розвитку, творчої активності, виконавської майстерності здобувачів освіти знайшли відображення у наукових працях Н. Гребенюк [1], О. Єрошенко [2], С. Ковальова [3], В. Козленко [4], В. Моляко [5], О. Олексюк [6] та інших. Проте питання виконавської майстерності у творчому розвитку здобувачів музичної освіти ще не знайшло належного наукового обґрунтування, що й визначило завдання нашого дослідження.

Мета статті – розкрити основні аспекти виконавської майстерності у творчому розвитку здобувачів музичної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим аспектом вокальної майстерності є формування вмінь інтерпретації – передачі особистісного розуміння тексту вокального твору, в основі якого ідея твору, композиторський задум, стиль музичного викладення, емоційно-чуттєва природа твору, виконавська традиція, форма та музичний зміст [2, с. 11]; вокально-виконавської рефлексії – у результаті якої здійснюється розвиток вокальних здібностей студентів та актуалізація їх творчого потенціалу, адаптація студентів до стресових ситуацій концертних виступів, що уможлиблюється при задіяні їх до концертно-виконавської практики.

Найвищим проявом виконавської майстерності здобувачів музичної освіти є участь у концерті. В опануванні концертною творчо-виконавською діяльністю вирішальне значення має вибір репертуару, який є змістом такої діяльності. Формування вокально-виконавських знань, умінь безпосередньо пов'язано з різноманітними репертуарними програмами. Їх доступність, змістовність, культурологічна та аксіологічна спрямованість сприяє ефективному професійно-особистісному зростанню студентів. Традиція зарубіжних вокально-виконавських шкіл

передбачає технічне удосконалення голосу, опанування техніки *bel canto*, тому при формуванні вокального репертуару враховується поступове технічне зростання студента та його знайомство з творами, різними за стилями і жанрами. Традиція вітчизняного вокального виконавства полягає у художньо-виразному співі, що базується на врахуванні досвіду зарубіжного вокального мистецтва, церковної вокальної культури та українського пісенного фольклору. Репертуарний план студентів повинен включати вокалізи; класичні твори вокального мистецтва; фольклорні твори і твори сучасних авторів, які сприяють формуванню ціннісних орієнтацій у сфері вокального мистецтва [2].

Значення репертуару у підготовці студентів до концертної діяльності полягає у тому, що крім розвитку їх голосових можливостей, формується художній смак, розвиваються загальні музично-виконавські здібності: слух, ритм, емоційність, артистизм. У процесі навчання майбутніх вокалістів у класі постановки голосу чи вокальному класі, викладач вибирає репертуар двічі на рік. На міжсесійному контролі майбутній фахівець виконує частину репертуару, яка визначається за вимогами навчальної програми дисципліни; а в кінці семестру – навчальний репертуар у концертній формі [1].

Застосування високохудожніх вокальних творів, які вражають красою, довершеністю і мають смислову перетворювальну силу, – є одним із основних принципів підбору репертуару. Формування вокального репертуару на основі компетентнісного підходу сприяє опануванню майбутніми фахівцями творчо-виконавськими компетенціями; культурологічного, аксіологічного підходів – усвідомленню стильових, жанрових та ціннісних особливостей вокальних творів. Підбір вокальних творів, з урахуванням особистісних, загальномузичних та індивідуальних голосових можливостей майбутніх фахівців, сприяє формуванню вокальної культури кожного студента, розвитку кращих якостей його голосу, виконавської майстерності. У цілому, вважаємо, що при доборі вокального репертуару необхідно керуватися наступними дидактичними та специфічними принципами: високої художньої цінності – використання у навчанні студентів високохудожніх вокальних творів, які формують ціннісне ставлення у сфері вокальної музики; різножанровості – включення у навчальну вокально-виконавську діяльність різних за жанрами творів та усвідомлення особливостей їх виконання; різностильовості – включення у навчальну

вокально-виконавську діяльність різних за стилями творів та усвідомлення специфіки їх виконання; особистісної зорієнтованості – включення у навчальну вокально-виконавську діяльність вокальних творів з врахуванням специфіки голосу студентів, особливостей їх мотивації, особистісних якостей: яскравості емоційних реакцій, темпераменту, волі тощо; рівня розвитку здібностей: загальних, музичних, вокальних; доступності – вибір вокальних творів із врахуванням розвитку вокально-технічної та художньо-виконавської зрілості; поступовості – вибір репертуару з поступовим і послідовним ускладненням вокальних завдань та вокальних творів; вокально-технічного удосконалення – врахування необхідності різнобічної технічної оснащеності виконавців; опори на кантиленність – переважання у репертуарі вокальних творів кантиленного характеру, які сприяють розвитку співацького дихання, рівності та плавності звуковедення; перспективи – вибір репертуару не тільки для закріплення вокально-виконавських умінь та навичок, але і з деяким «забіганням» наперед, враховуючи перспективу даного голосу; мотивованості – використовувати репертуар, який сприяє зацікавленості студента і викликає у нього бажання працювати.

Окреслені принципи спрямовані на формування вокально-виконавської майстерності здобувачів музичної освіти у процесі оволодіння змістом вокальних дисциплін, однак вони не повинні зводитися до набуття тільки технічних навичок, а передбачати опанування системою знань поглибленої роботи із самим текстом вокальних творів, на основі якої розкриваються художні смисли вокального мистецтва та народжується, осяяне духовністю, сценічне артистичне виконання.

Концертні виступи здобувачів музичної освіти, зокрема вокалістів, супроводжуються відчуттями відповідальності, іноді, стресу. Тому у процесі аудиторного навчання ми пропонуємо моделювати концертні ситуації, запрошуючи слухачів і, таким чином, наближати їх до сценічних. Це дасть можливість студентам адаптуватися до публічних виступів та отримати істинне задоволення від сценічної творчості. Однак публічні виступи, передбачені річними програмами з вокальних дисциплін, не в змозі повною мірою сприяти якісному виконанню добре підготовлених у процесі навчання музичних творів. Цьому заважає відсутність емоційного контакту зі слухачем.

Тому важливо задіяти студентів до участі у позааудиторних видах концертно-виконавської практики. Мета концертно-виконав-

ської практики полягає у формуванні творчо-виконавської компетентності майбутніх вокалістів. Завдання концертно-виконавської практики спрямоване на: формування мотивації у студентів до вокального мистецтва та вокальної педагогіки; опанування майбутніми фахівцями творчо-виконавськими вміннями підготовки до концертних виступів; апробацію вокально-виконавського досвіду, накопиченого у процесі навчання в класі постановки голосу, вокальному класі, у власній сценічній діяльності; створення виконавської інтерпретації на основі семіотично-герменевтичного аналізу вокального твору; ефективність вивчення музичного матеріалу; реалізацію артистичних здібностей, умінь перевтілення у процесі публічного виконання вокальних творів; формування вокальних, педагогічних, організаційних, управлінських умінь у процесі підготовки учнів до концертно-виконавської діяльності під час педагогічної практики; опанування вміннями підготовки та проведення просвітницьких мистецьких заходів; формування вмінь аналізу та мистецької рефлексії після концертних виступів.

Здійснення концертно-виконавської практики професійної підготовки здобувачів музичної освіти /майбутніх вокалістів передбачає активну участь студентів у позааудиторній роботі з різних форм сценічної діяльності. Позааудиторна вокально-педагогічна діяльність майбутніх вокалістів є важливим компонентом їх професійної підготовки і яскравим та мотивуючим моментом студентського життя. До позааудиторної концертно-виконавської професійної підготовки співаків ми відносимо: індивідуальну, групову, колективну та масову форми концертно-виконавської практики, – які відображають кількість учасників у консультації, репетиції, концерті, вокальних конкурсах, фестивалях, творчих проектах, майстер-класах, вокальному гуртку, вокальній студії. Концертно-виконавська діяльність також проходить у процесі всіх видів практики студентів.

Опановуючи основами концертно-виконавської діяльності, студенти мають змогу апробувати свої вміння у процесі проходження різних видів навчальної практики: фольклорної, літньої педагогічної та навчальної педагогічної у середній загальноосвітній школі. Реалізація вокально-виконавських вмінь майбутніх фахівців здійснюється в урочній та позаурочній організації навчання. В урочній системі творчо-виконавська компетентність учителя музичного мистецтва повинна виявлятися у власному концертному виступі (показі, ілю-

страції) перед учнями класу; організації та проведенні концертних виступів учнів.

Здобувачі музичної освіти (майбутні вокалісти) повинні знати основні організаційні форми позаурочної системи та методик організації гурткової роботи, на яких здійснюється підготовка учнів до концертів та проводяться самі концертні виступи учнів. До таких організаційних форм слід віднести: масові – загальношкільний хор, огляди, конкурси, свята; гурткові – сольні, ансамблеві, хорові, музичні факультативи; свята та різні види музичного відпочинку – святкові заходи двох видів: пов'язані з конкретними датами і тематичні, присвячені знаменним датам (школи, класу та інші).

Впровадження позаурочних форм передбачає опанування студентами методикою організації гурткової роботи, а саме: чітко визначати мету, завдання, зміст, принципи організації позаурочної форми вокальної діяльності учнів; здійснювати набір учасників гуртків на початку року; проводити ознайомлювальну бесіду, прослуховування учнів; планувати зміст кожного заняття; добирати сучасний репертуар та інший дидактичний матеріал для занять; проводити позаурочні заняття, враховуючи: вікові особливості учнів, рівень їх зацікавленості і вокально-виконавських вмінь; готувати та організовувати концертні виступи учнів; навчати учнів аналізувати власну вокально-виконавську діяльність.

Ефективність організації позааудиторних масових, гурткових і святкових заходів залежить від врахування студентами-практикантами у навчальній вокально-педагогічній діяльності методичних рекомендацій: дотримуватись основних принципів формування змісту позаурочної концертної діяльності дітей: аксіологічно-культурологічній спрямованості, традиційності та інноваційності, плановірності, доступності, послідовності, систематичності; урізноманітнювати та оновлювати форми позаурочних заходів для накопичення вокального досвіду учнів та збагачення їх новими музичними враженнями; добирати художній ілюстративний матеріал високої якості та ілюструвати його на високому рівні; спрямовувати позаурочну вокальну діяльність дітей на розвиток творчості, фантазії та ініціативи.

Відтак, дослідження ролі і значення концертно-виконавської практики та позааудиторної вокально-педагогічної діяльності у освітньому процесі майбутнього вокаліста дає змогу стверджувати, що її форми класифіковано за змістом і за кількістю учасників. За змістом концертно-виконавська прак-

тика поділяється на навчальну й виробничу. Концертно-виконавська навчальна практики здійснюється в аудиторній та позааудиторній формах підготовки. Її проходження сприяє формуванню творчо-виконавського компоненту розвитку вокаліста. Однак, якщо у мистецьких вищих навчальних закладах концертно-виконавська практика це

нормативна форма навчальної діяльності на основі державного стандарту, то у навчальних планах вищих закладів освіти такий вид практики не передбачено.

До навчальних аудиторних форм концертно-виконавської практики ми відносимо виступ на практичному чи відкритому індивідуальному занятті, майстер-класі; консультації, репетиції, у процесі контрольного оцінювання, на заліку, іспиті. До навчальних позааудиторних – виступи на консультації, репетиції, концертах, вокальних конкурсах, фестивалях, творчих проєктах, майстер-класах, вокальному гуртку, вокальній студії. Концертно-виконавська виробнича практика відбувається в школі та дитячому оздоровчому таборі. До форм концертно-виконавської виробничої практики відносимо репетицію, концерт, конкурс, фестиваль, творчий проєкт, майстер-клас, вокальний або хоровий гурток. За кількістю учасників форми концертно-виконавської практики розподілено на індивідуальну, групову, колективну, масову.

Виконавська майстерність передбачає ряд важливих складових, які сприяють досягненню музичної вишуканості. Перш за все, це передача емоцій, де виконавець здатний передати свої почуття та відчуття через музику, забезпечуючи зв'язок зі слухачем. Крім того, технічна вправність грає важливу роль, оскільки володіння музичним інструментом та технічними аспектами гри є необхідною складовою для якісного виконання музичних творів. Не менш важливим є музичне розуміння, що охоплює розуміння музичних структур, фразування, динаміки та інших аспектів, що допомагають виконавцю тлумачити та втілювати музичні твори зі значенням і глибиною.

Шлях до досягнення вищого рівня виконавської майстерності передбачає регулярну практику. Щоденна систематична практика допомагає поліпшити техніку та виконавські навички, забезпечуючи поступове зростання в музичній майстерності. Крім того, важливо встановити зв'язок з досвідченим викладачем або наставником, які можуть поділитися своїм багатим музичним досвідом та допомогти вдосконалити навички виконавства. Участь у майстер-класах та конкурсах також

має велике значення, оскільки спілкування з іншими виконавцями та отримання фахового фідбеку сприяють зростанню виконавської майстерності.

Найвищий рівень виконавської майстерності досягається через досягнення музичної вишуканості. Інтерпретація та індивідуальність виконавця грають важливу роль у створенні музичної вишуканості. Виконавець повинен розвивати власний стиль та індивідуальність у виконанні музичних творів, роблячи їх своїми та додаючи новий зміст. Експерименти та новаторство, такі як використання нових підходів, аранжувань та нестандартних інтерпретацій, сприяють досягненню музичної оригінальності та вишуканості. Крім того, взаємодія з аудиторією, врахування їхніх реакцій та сприйняття музики допомагають виконавцеві створити неповторну атмосферу та зв'язок зі слухачами.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, виконавська майстерність є ключовим аспектом у сфері музики, який вимагає глибокого розуміння та відповідних навичок. Виконавець, незалежно від свого музичного інструменту чи жанру, повинен володіти не тільки технікою, але й здатністю передати почуття, емоції та індивідуальність через своє виконавство.

Отже, виконавська майстерність є процесом неперервного розвитку, який потребує самодисципліни, праці та відданості музиці. Шлях до музичної вишуканості полягає в удосконаленні технічних навичок, розумінні музичної мови та власному творчому самовираженні. Крім того, виконавець повинен бути відкритим до нових ідей, експериментів та зв'язку зі слухачами. Тому перспективи подальших розвідок виконавської майстерності у сфері музичної освіти є широкими і мають великий потенціал для розвитку майбутніх здобувачів. Деякі з можливих напрямків досліджень можуть включати:

Вивчення впливу різних факторів на виконавську майстерність: Дослідження можуть спрямовуватися на встановлення впливу різних факторів, таких як фізична підготовка, психологічний стан, харизма та індивідуальні особливості на якість виконавського мистецтва.

Розробку ефективних методик навчання: Дослідження можуть спрямовуватися на розробку та вдосконалення методик навчання, які сприяють розвитку виконавської майстерності. Це може включати вивчення оптимальних стратегій тренувань, технік викладання та інтерактивних підходів до практики та самовдосконалення.

Використання новітніх технологій у виконавській майстерності: Розвиток сучасних технологій відкриває нові можливості для виконавців. Дослідники можуть вивчати вплив використання віртуальної реальності, розширеної реальності та інших інноваційних інструментів на

виконавську майстерність та сприйняття музики.

Аналіз взаємодії з аудиторією: Дослідження можуть зосереджуватися на вивченні взаємодії між виконавцями і аудиторією, включаючи психологічні аспекти сприйняття музики та емоційну відповідь слухачів.

Література:

1. Гребенюк Н. С. Вокально-виконавська творчість: дис. ... д-ра мистецтвознавства : спец. 17.00.03. Київ, 2000. 369 с.
2. Єрошенко О. В. Основи вокальної методики: програма та метод. матеріали до курсу / уклад.: О. В. Єрошенко. Харків : ХДАК, 2005. 22 с.
3. Ковальова С. В. Розвиток творчої активності вчителів музики в сучасних умовах: теорія й практика : наук.-метод. посіб.. Біла Церква : КОІПОПК, 2004. 228 с.
4. Козленко В. Формування творчої особистості учня. Рідна школа. 1999. №5. С. 5–9.
5. Моляко В. Творча та інтелектуальна обдарованість у структурі особистості професіонала. Рідна школа: щоміс. наук.-пед. журн. / М-во освіти і науки України. Київ: Рідна школа, 2011. № 12. С. 7–11.
6. Олексюк О.М. Творча самореалізація майбутнього фахівця-музиканта в інтерпретаційному процесі. Наукові записки Тернопільського ДПУ імені В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 1999. № 3. С. 116–120.

References:

1. Grebenyuk N. (2000). *Vokal`no-vy`konavs`ka tvorchist`* [Vocal and performing creativity]: dy`s. ... d-ra my`stecztoznavstva : specz. 17.00.03. Ky`yiv, 369 s. [in Ukrainian].
2. Yeroshenko O. (2005). *Osnovy` vokal`noyi metody`ky` : programa ta metod. materialy` do kursu* [Fundamentals of vocal technique: program and method. materials for the course] / uklad.: O. V. Yeroshenko. Harkiv : XDAK, 22 s. [in Ukrainian].
3. Koval`ova S. (2004). *Rozvy`tok tvorchoyi akty`vnosti vchy`teliv muzy`ky` v suchasny`x umovax: teoriya j prakty`ka* : nauk.-metod. posib. [Development of creative activity of music teachers in modern conditions: theory and practice: science and method. manual]. Bila Cerkva : KOIPOPK, 228 s. [in Ukrainian].
4. Kozlenko V. (1999). *Formuvannya Tvorchoyi osoby`stosti uchnya* [Formation of the student's creative personality]. Ridna shkola : shhomis. nauk.-ped. zhurn. / M-vo osvity` i nauky` Ukrayiny`. Ky`yiv: #5. S. 5-9. [in Ukrainian].
5. Molyako V. (2011). *Tvorcha ta intelektual`na obdarovanist` u strukturi osoby`stosti profesionala* [Creative and intellectual giftedness in the personality structure of a professional]. Ridna shkola : shhomis. nauk.-ped. zhurn. / M-vo osvity` i nauky` Ukrayiny`. Ky`yiv: Ridna shkola, # 12. S. 7–11. [in Ukrainian].
6. Oleksyuk O. (1999). *Tvorcha samorealizaciya majbutn`ogo faxivcya-muzy`kanta v interpretacijnomu procesi* [Creative self-realization of the future professional musician in the interpretation process]. Naukovi zapu`sky` Ternopil`s`kogo DPU imeni V. Gnatyuka. Seriya: Pedagogika. Ternopil`, # 3. S. 116–120. [in Ukrainian].